

BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE ASKERİYESİNDE AMERİKAN NÜFUZU

Kemal Şükrü SEVİNDİK*

Özet

Askeri ve ekonomik ayaklar üzerine yükselen Amerika, 20. yüzyıl başı itibariyle artık emperyal bir güçtü. Amerika günden güne büyüttüğü askeri gücü ile bugünkü küresel düzenin kuruluşunu sağlayan II. Dünya Savaşı'nın sonucunu tayin eden en önemli aktördü. II. Dünya Savaşı, Amerika'ya olabildiğince etkin ordu ve silaha sahip olmanın kazanımını göstermenin yanında diğer ülkelerin askeriyesi üzerinde nüfuz sahibi olmanın gerekliliği gerçeğini de aşık etmişti. Amerika diğer ülkelerin orduları üzerinde etkinlik kurmak ve gerektiğinde onları ileri karakol ya da Truva atına dönüştürmek için öncelikle NATO ve ikili anlaşmaları kullanmakta. 1947 yılında Amerika ile ilk askeri ikili anlaşmasını imzalayan Türkiye, 1951 yılında da NATO'ya katıldı. Amerika gerek ikili anlaşmalar ve gerekse NATO kapsamında elde ettiği imtiyaz ve hakları sonuna kadar kullanıp Türk ordusuna nüfuz etmek için sayısız plan ve proje yürütmüştür. Amerika, Türkiye gibi sanayi devrimi ve Rönesans'ını gerçekleştirememiş ülkelerde ordunun hayatın tüm alanında ana belirleyici aktör olduğunu biliyordu. 1947 yılında imzalanan ilk ikili askeri anlaşmanın ardından geride kalan 73 yılda inişli çıkışlı birçok devre olmakla birlikte, Türkiye askeriyesi üzerinde Amerika etkisi hiçbir zaman için yadsınamaz. Buna karşın geride kalan bu 73 yıl boyunca Türk ordusu üzerinde Amerikan etkisinden rahatsız olan ve bunun son bulması gerektiğini savunan ya da bu yönde pratik ortaya koyan bir kanatın da varlığı bir gerçekliktir. Son üç çeyrek asra damga vurmuş olan bu ikilem bu paradoks halen geleceği de belirleyecek ana etmen konumundadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Amerika, NATO, Ordu, Askeriye, Savaş, Silah, Nüfuz, Emperyalizm, Ortadoğu, Türkiye-Amerika ilişkileri, Askeri Nüfuz, Türk Ordusu, OSİA, ESİA, Üs

Giriş

Türkler kendilerine “ordu-millet” tanımlaması yaparlar. Gerçekten Türk ordusunun kökeni M.Ö 200 yılından daha geriye gider. Bugün Türk Genel Kurmayı (Kara Kuvvetleri Komutanlığı) resmi kuruluş tarihi olarak (Büyük Hun Devleti Hakanı Mete Han'ın onlu sistem ile inşa ettiği ilk düzenli Türk ordusunun başlangıcı olan) M.Ö 209 tarihini kabul etmektedir.

Türkler savaşçı ve teşkilatçı özellikleri dolayısıyla tarih boyunca 16 büyük imparatorluk ve 120'den fazla devlet / beylik kurmuşlardır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi forsu bir güneş etrafında 16 yıldızdan oluşmaktadır. Güneş Türkiye Cumhuriyeti'ni 16 yıldız ise tarihte kurulmuş 16 büyük imparatorluğu temsil etmektedir.

Osmanlı Devleti tüm gücünü ordudan almış bir asker devletti. Osmanlı Devleti'nin yükselişi de çöküşü de askeriye üzerinden gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti 1299-1919 yılları arasında hüküm sürdüğü 600 yıl boyunca 190 büyük savaşa girişmiş ve bunların yaklaşık 150'sinden galip olarak ayrılmıştır.

Türklerin tarihinde sadece kendi kaderleri değil bölgesel ve hatta küresel kırılmalara yol açan Malazgirt Savaşı (1071), Haçlı Savaşları (1096 - 1272), Miryakefalon Savaşı (1176), İstanbul'un Fethi (1453), Belgrat'ın Fethi (1521), Viyana Kuşatması (1535 ve 1683) gibi büyük savaşlar mevcuttur. Türkler zaman zaman kendi aralarında da etkileri küresel olan bazı savaşlar yapmışlardır. 1402 yılındaki Emir Timur ile Yıldırım Beyazıt arasındaki Ankara savaşı ile 1512 yılındaki Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasındaki Çaldıran Savaşı bu türdendir.

Osmanlı yönetim sistemi mutlak saltanat (padişahlık) üzerine kurulu idi. Hükümet işlerini (yürütme yetkisini) padişah adına Divan-ı Hümayun icra ederdi. Divan-ı Hümayun üç grup üyeden oluşurdu: Seyfiyye, İlmiyye ve Kalemiiyye. Padişah adına ülkeyi yöneten Sadrazam (Vezir-i Azam) dahil olmak üzere tüm kritik makam ve yetkiler “Seyfiyye (Askeriye)”nin elindeydi. Divan-ı Hümayun'un yapısı özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda birçok kez değişikliğe uğramış olmasına rağmen askeri üyelerin yetki ve makam dağılımında hiçbir zaman gerileme ve değişim olmamıştır.

Osmanlı devletinin duraklama, gerileme ve çöküş dönemlerinde defalarca islahat hareketlerine girişilmiştir. Tüm islahatların ana karakteri askeridir. Gücünü ordudan alan ve ordunun gücü üzerine yükselmiş devletin aklına hiçbir zaman siyasi, sosyal, kültürel, hukuki ve eğitim reformlarını öncelikle gelmemiştir. Osmanlı'da her reform ve yenilik ordu merkeze alınarak ve her zaman askeriye önceleyerek yapılmıştır. Modern anlamda kurulan ilk akademiler olan 1773 tarihli Mühendishane-i Bahri Hümayun (Deniz Mühendis Okulu) ve 1795 tarihli Mühendishane-i Berri Hümayun (Kara Mühendis Okulu) askeriye için açılmıştır. Hatta 1827'de açılan Mekteb-i Tibbiye (Tıp Okulu)'da ilk önce sadece askeriye için açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyıl'da modern anlamda eğitim yapan neredeyse tüm okullar (subay okulları, tıbbiye, mühendislik) askeriye için olunca doğal olarak toplum içerisinde en eğitilmiş zümre askerlerdi. Görevleri gereği sık sık Avrupa'nın diğer ülkelerine ziyarette bulunan ve Osmanlı coğrafyasının değişik eyaletlerinde görevde bulunan subayların bilgi, birikim ve dünya görüşleri toplumun diğer kesimlerinin çok üzerindedir. Bu nedenden dolayı normal şartlarda askeri sınıfın dahil olmaması gereken birçok sosyal, siyasal ve kültürel gelişme de subaylar her zaman başrolde olmuşlardır. Hatta Osmanlı Devleti'nde ilk siyasal cereyanlar genel olarak askerler tarafından başlatılmış ve yönlendirilmiştir.

19. yüzyıl sonlarında devletin diğer bileşenlerinin iyice durağanlaşması üzerine askerlerin ana aktör olduğu İttihat ve Terakki Partisi hem devlet hem de toplum üzerinde büyük bir etkinliğe ulaşmıştı. İttihat ve Terakki Partisi üç paşa tarafından yönetiliyordu; Enver, Cemal ve Talat Paşa. 1909'da iktidarı tamamen ele geçiren İttihat ve Terakki Partisi'nin üst yöneticileri Osmanlı'nın I. Dünya Savaşında mağlup olup parçalanarak ayrılması üzerine 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Mütarekesi'ni imzalayarak yurtdışına kaçmışlardır.

Osmanlı Devleti. 30 Ekim 1918' fiilen ömrünü tamamlamış; Anadolu İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan tarafından büyük oranda işgal edilmiştir. Bu işgale karşı direniş başlatıp önce Kuvay-i Milliye (Milli Kuvvetler)'i ardından da düzenli orduyu oluşturarak Türk Kurtuluş Savaşı'nı yürüten kadronun da neredeyse tamamı Osmanlı ordusundan ayrılarak Anadolu'ya geçen subaylardır. Türk Kurtuluş Mücadelesine fikri ve fiili olarak liderlik eden Mustafa Kemal Atatürk'te (Paşa / General rütbesinde) askerdir.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından Osmanlı'nın yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucuları ve yeni devletin gerçekleştirdiği "Kemalist devrim" adındaki inkılapları tamamen asker bir kadro yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde kendisine "Mareşallik ve Gazilik" verilmiş olan Atatürk 1923'te seçildiği cumhurbaşkanlığı görevini öldüğü 1938 yılına kadar devam ettirmiştir. Atatürk'ün hayatı boyunca kurulan hükümetlerin başkanları ve diğer üyelerinin kahir ekseriyeti her zaman eski askerler (Paşalardan) oluşmuştur. Atatürk döneminde ikinci adam hüviyetinde olan İsmet İnönü de kurtuluş mücadelesinde önemli görevler üstlenmiş olan eski bir askerdir.

1923-1938 yılları yani Atatürk döneminin siyasal muhalefeti de askeriye dönüşüyordu. Atatürk'ün siyasal partisi olan CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)'ne karşı kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ana kurucularının tümü eski askerlerdi. Bu partinin kapatılması üzerine 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu Fethi Okyar'da yine eski bir askerdir.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş aşamasında (1920-1938) sadece siyasal değil başta bürokratik ve diplomatik olmak üzere toplumsal hayatın eğitim, kültür ve sanat gibi diğer en kritik alanlarında da belirgin bir askeri sınıf etkinliği vardı. Çünkü eğitilmiş sınıf olarak sadece bunlar vardı.

1938 yılında Atatürk'ün ölümü ile onun döneminin ikinci adamı olan İsmet İnönü cumhurbaşkanı oldu ve 1950'ye kadar bu görevde kaldı. 1939-1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile Türkiye de seferberlik ilan edildi ve 20-35 yaş arası erkekler silah altına alındı. Hükümet, bu devasa orduyu hali hazırda beslemek ve girilebilecek bir savaş için stok yapmak için askeri yöntemlerle halk üzerindeki vergi ve baskıyı artırdı. Hayatın birçok alanı sınırlandırıldı ve askeriyenin nefesi her yerde hissedilir hale geldi.

1950-1960 yılları arasında asker kökenli olmayan Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes ise başbakan olarak görev yaptı. Bu dönem 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile sonlandı. Emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşmemiş olmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesinin ardından Emekli General Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi yönetime el koydu, anayasa ve TBMM'ni feshetti ve siyasal faaliyetleri yasakladı.

Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel 1961'de cumhurbaşkanı seçildi ve 1966 ya kadar bu görevde kaldı. Gürsel'in görev süresinin dolması ile onun döneminin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay cumhurbaşkanı (1966-1973) oldu. 1960-1971 yılları arasında kurulan sekiz farklı hükümette başbakan olarak görev yapan dört farklı kişinin 2'si eski askerdir.

12 Mart 1971'de dönemin Genelkurmay Başkanı Menduh Tağmaç ve kuvvet komutanları Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra vererek hükümeti istifa ettirdiler. Atama yoluyla Nihat Erim'i başbakanlığa getirdiler. Cevdet Sunay'ın görev süresi 1973 yılında doldu. Yerine Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bahri Korutürk (1973-1980) cumhurbaşkanı seçildi. Onun 6 Nisan 1980'de görev süresinin dolması ile TBMM'de cumhurbaşkanı seçilemedi. Zahirde bu sebepten batında ise, bir dizi farklı nedenden dolayı 12 Eylül 1980'de emir komuta zinciri içinde gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Genelkurmay Başkanı Kenan Evren liderliğinde kuvvet komutanlarından oluşan MGK (Milli Güvenlik Konseyi) yönetime el koydu. 12 Eylül Askeri Darbesi ile Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Ulusu'da başbakanlığa getirildi. MGK, 1982'de Kenan Evren'i yedi yıllık görev süresi ile cumhurbaşkanı seçti.

1982 yılında aynı zamanda yeni anayasa da halkoyundan geçirildi. Yeni anayasada MGK / Milli Güvenlik Kurulu hükümet üstü bir kurul olarak kanunlaştırıldı. Üyelerinin çoğunluğu askerden oluşan kurul, ülkenin MGSB (Milli Güvenlik Siyasal Belgesi / Kırmızı Kitap / Devlet Politikasını) belirleme yetkisine sahip olduğu gibi aynı zamanda

hükümeti de yönlendirme hakkına haiz olarak yetkilendirildi. Tamamı ile asker belirleyiciliğinde olan MGK bu tarihten itibaren (1982) Türk siyasetinde her zaman ana belirleyici bir kurum oldu. MGK, 1982-2003 yılları arasında Türk siyasetinin yönlendiricisi ve kontrol edeni idi. Kurumun yapısında 2003 yılında (AK Parti iktidarının ilk yılında) Avrupa birliğinin baskısı ile çok ciddi bir değişim yapılarak asker belirleyiciliği değiştirildi. 2017 yılında yapılan değişiklik ile de kurul cumhurbaşkanlığına bağlanarak sivil ağırlıklı bir danışma kurulu haline getirildi. MGK, 28 Şubat 1997’de yayınladığı bir bildiri ile Necmettin Erbakan hükümetinin istifasını sağlamıştır. Daha sonra “28 Şubat Postmodern Askeri Darbesi” olarak isimlendirilen bu darbe sırasında cumhurbaşkanlığı görevinde Süleyman Demirel bulunuyordu. 28 Şubat Postmodern Askeri Darbesi’nin ardından Türkiye’de askeriyenin öncülük ve kontrol ettiği bir baskı (despotizm) dönemi yaşandı. Yaklaşık beş yıl kadar süren bu süreçte özellikle muhafazakar toplum yoğun bir baskı gördü.

3 Kasım 2002 seçimleri ile iktidara gelen Ak Parti, Avrupa Birliğinin yoğun desteği ile 2003 yılında MGK’nın yapısı üzerinde büyük bir değişim yaptı. Değişim sadece şekilsel değil aynı zamanda işlevsel de. MGK’nın uzun yıllardır kullandığı belirleyicilik rolü “danışmanlık” düzeyine düşürüldü. Bu yapısal değişikliğin ardından Türkiye kamuoyunda (özellikle muhafazakarlar ve liberal cemaat) ülkedeki her türden ekonomik sosyal ve siyasal sorunun kökeninde askerlerin olduğuna yönelik yoğun bir propaganda başladı.

2007-2010 yılları arasında üst rütbeli subaylara “Ergenekon, Balyoz, Sarıkız, Ayıışı, Yakamoz, Eldiven” kodları ile darbe planları atfedilerek çok ciddi ve geniş davalar açıldı. Birçok üst rütbeli subay tutuklandı, emekliye sevk edildi veya emekliliğe zorlandı. Bahsi geçen davalar Türkiye kamuoyunda tüm bir sansasyonel etki açığa çıkarttı ve birkaç yıl boyunca gündemdeki yerini devamlı korudu. Ancak özellikle 15 Temmuz 2016’dan sonra açığa çıkan belge ve bilgiler ışığında yukarıda bahsi geçen tüm iddia ve mahkemeler çöktü. Davaların neredeyse tümü beraat ile neticelendi. Açığa çıkan belge ve bilgiler ışığında “bir el” in ordu içerisindeki “Atatürkçü, Cumhuriyetçi, Avrasyacı, Anti Amerikancı” kanadı tasfiye ettiği anlaşıldı.

Ergenekon, Balyoz, Sarıkız, Ayıışı, Yakamoz ve Eldiven davalarının devam ettiği günlerde Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatında derin kırılmaya sebebiyet veren yeni bir olay yaşadı. Türkiye’de o güne kadar “Hizmet Hareketi ya da Gülen Cemaati” olarak isimlendirilen dinsel bir cemaat/ STK ordudaki uzantıları ile darbe teşebbüsünde bulundular. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen bu olay daha sonra kamuoyunda “15 Temmuz Hain Darbe Girişimi” olarak adlandırıldı. Darbe girişiminde bulunan Gülen Cemaati, Amerika ile yaşamsal bağları olan devasa bir örgütlenmedir. Örgütün lideri Fethullah Gülen 1999 yılından bu yana Amerika’nın Pensilvanya Eyaletinde yaşamaktadır.

Darbe girişiminin ardından örgüt, MGK kararı ile FETÖ / PDY (Fetullahçı Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapılanması) olarak tanımlanarak MGSB (Milli Güvenlik Siyaset Belgesi / Kırmızı Kitap)’ta “Türkiye için öncelikli tehdit” sıralamasına yükseltilmiştir. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ordudan on binlerce kişinin işine son verilmiştir. Çöken Ergenekon, Balyoz, Sarıkız, Ayıışı, Yakamoz, Eldiven davalarında mağdur olmuş bir kısım subaylar da göreve geri çağırılmışlardır.

2016 yılı sonrası Türk askeriyesi geçirdiği sarsıntıyı henüz atlatabilmiş değildir. Bir yandan NATO üyeliği bir yandan NATO’cu subayların bir bölümünün tasfiyesi, Suriye de yürütülen savaş, Libya savaşına müdahil olma, PKK / YPG sorunu, Doğu Akdeniz sorunu, askeri okulların yapısının değişimi, Rusya yakınlaşması gibi bir dizi etken dolayısıyla keşmekeş henüz durulmuş değildir.

Görüldüğü üzere cumhuriyet tarihi boyunca askerler Türk siyaseti ve devlet yönetiminin her dönem baş aktörü olmuşlardır. Baş aktör olamadıkları süreçlerde de süreci etkileyen ana etmenlerdir. Doğal olarak askeriyenin eğilimleri devletin eğilimini birinci dereceden ve direkt olarak etkilemiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca Türk iç ve dış politikasını askeriyenin rolü yadsınarak çözümlenmek mümkün değildir. Bu sebeple Türk Ordusu tüm zamanlarda süper güçlerin dikkatini üzerine çekmiştir.

Türk-Amerikan askeri ilişkilerinin başlaması

Türk- Amerikan ilişkileri Osmanlı Devleti zamanında öncelikle ticari olarak başlamış hemen ardından “dünya için Ortadoğu, Ortadoğu için Anadolu” tespitini yapan Amerika’nın yoğun bir misyonerlik ve nüfuz faaliyetleri gelmiştir. Osmanlı 19. yüzyıl ortalarında değişik cephelerde İngiltere, Fransa ve Rusya ile savaş halindeydi. Sanayileşmesini gerçekleştirememiş Osmanlı garip bir şekilde silah olarak ta bu devletlere bağlı idi. Bu devletler birbirlerine karşı olan rekabet içerisinde menfaatlerine uygun olduğu zamanlarda Osmanlı’ya silah satsalar bile, Osmanlı açısından silah temin etme her zaman sıkıntılı bir süreçti.

Bu sıkıntılı süreçte Osmanlı, yeni kıtanın yeni devletine yöneldi. Özellikle tüfek alımında Amerika ile olan silah ticaretinde kısa sürede devasa bir boyuta ulaşıldı. Ancak Amerika’dan tüfek almanın (ordunun neredeyse tüm tüfeklerinin Amerikan yapımına dönmesi) yedek parça ve mühimmatın yeterince temin edilmemesi dolayısıyla kısa zamanda stratejik olarak büyük olumsuz etkileri açığa çıkarttı. 1856 Kırım Savaşı ve 1877-78 Osmanlı-Rus savaşlarında ordu, mühimmat ve yedek parça sorunu dolayısıyla ya yenildi ya da ciddi kayıplar verdi. Bu sorunun yanında Osmanlı’nın ödemelerini zamanında yapamaması, Amerikan şirketlerinin bir dizi taahhüdünü yerine

getirmemesi ya da aksaklığa sebep vermeleri dolayısıyla Osmanlı 1880'li yıllardan itibaren Alman silahlarına yöneldi.

Türk ordusunun içler acısı durumu

I. Dünya Savaşında Almanya ile ittifak yapan Osmanlı Devleti savaştığı 11 cephenin 10'unda yenildi. 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Ateşkes Anlaşması ile fiili olarak tarihten silindi. Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı ordularının büyük bölümü terhis edilmiş ve silahlarının kahir ekseriyetine el konulmuştu.

Osmanlı'nın kağıt üzerinde resmi olarak varlığını koruduğu 1919-1922 yılları arasında Osmanlı ordusundan ayrılan bir grup kurmay subayın liderlik ettiği Türk Kurtuluş Savaşı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. "Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti Devletine nasıl bir ordu kaldı?" sorusunu sağlıklı bir şekilde cevaplandırmak 1923'ten günümüze kadar yaşananları da sağlıklı okumak için önemli bir dayanak noktası olacaktır.

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti Devletine nasıl bir ordu kaldığı doğru ve çarpıcı bir şekilde ortaya konabilmek için öncelikle o günlerin silah teknolojisine bir değinmek gerek. 1914-1918 yılları arasında vuku bulan I. Dünya Savaşı boyunca taraflar zırhlı tren, denizaltı, telgraf, arazi telefonu, zeplin, uçak, uçak gemisi, tank, anti tank, insansız uçak, akustik radar, siper kazıcı, kablosuz iletişim gibi her birinin üretimi için teknik, teknolojik alt yapı, ilmi derinlik ve kullanımı için de ciddi eğitim ve pratik isteyen silahları kullanmışlardı.

Anadolu'nun İngiltere destekli Yunan işgalinden kurtulmak için başlatılan kurtuluş savaşının en kritik aşaması 1921-1922 yılları idi. Türk Kurtuluş Mücadelesi'ne önderlik eden Kemal Atatürk, bitmiş tükenmiş pozisyonda olan orduya son bir hamle ile can verebilmek için 7-8 Ağustos 1921 tarihinde Tekalif-i Milliye (Milli Emirler) başlığı ile kanun hükmünde bir genelge yayınladı. O genelgede deniyor ki; "*Halk, elindeki silah ve cephaneyi 3 gün içinde orduya teslim edecek. Her aile bir askeri giydirecek. Yiyecek ve giyecek maddelerinin (patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi imaline yarar her tür kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, mamul ve gayri mamul çarık, potin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve mamul nal, mih, yem torbası, yular, kolan, kaşağı, semer ve organ stoklarından) %40'ına el konacak ve bunların karşılığı daha sonra geri ödenecek. Her türlü makineli aracın %40'ına el konacak. Halkın elindeki binek hayvanlarının ve taşıt araçlarının %20'sine el konacak. Tüm demirci, dökümcü, nalbant, terzi ve marangoz gibi iş sahipleri ordunun emrinde çalışacak. Halkın elindeki araçlar bir defa olmak üzere 100 km'lik mesafeye ücretsiz askeri ulaşım sağlayacak...*" Görüldüğü üzere Türk ordusunun "insan gücünden" başka bir şeyi kalmamıştı.

Kurtuluş mücadelesinde Türk ordusunun içinde bulunduğu en güzel gösteren resimlerden biri bu mücadelenin son ve en kritik aşaması olan Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'dir. O gün muharebe sahasında Türk Ordusu adına 8.659'u subay, 199.283'ü er toplam 207.942 asker vardı. Ancak ordunun tüfek sayısı yalnız 100.352 idi. Yani her iki kişiye bir tüfek bile düşmüyordu.

Atatürk dönemi (1923-1938) Türk-Amerikan askeri ilişkileri

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti sadece askeri olarak değil ekonomik, kültürel, ilmi, sosyal ve siyasal olarak ta bir enkaz devralmıştı. Yeni devlet, teşkilatlanma çabaları, inkılaplar, iç çekişmeler, dış siyasette yeni bir denge oluşturma girişimleri ana başlıkları altında çok sınırlı ekonomik bütçelerle bir yandan üretim çarkını döndürme çabaları bir yandan eğitim seferberliği yürütüyordu.

1917 yılında kesilmiş olan Türk- Amerikan diplomatik ilişkileri 1927 yılında mektup teatisi yoluyla yeniden kuruldu. Atatürk, hayatı boyunca Amerika ile rutin siyasi bir diplomatik ilişki dışında anlaşma ya da işbirliği yoluna gitmedi. Atatürk, son iki-üç yüzyılını süresiz savaşlarla geçirmiş ve sürekli küçülerek en nihayetinde Anadolu'da tutunmuş milletin geleceğini barış, eğitim ve üretimde görüyordu. "Yurtta sulh cihanda sulh" felsefesini ortaya sürerek batı yakası komşularıyla Balkan Antantı ve doğu yakası komşularıyla Sadabat Paketi'ni imzaladı.

Bir asker olarak Atatürk aynı zamanda orduya gerektiği gibi önem veriyordu. Ordunun silahlarının yenilenmesi, ilk etapta dış alımlarla olmuştur. 1933 yılında Ruslardan motorlu araç, tank ve bazı hafif silahlar alınırken, Almanya, Çekoslovakya ve İsviçre'den top, makineli tüfek ve motorlu araç satın alınmıştır. Dışa bağımlı bir ordunun savaş zamanı çok sıkıntılara düşeceği kabul edildiğinden 1925-1932 yıllarında ordunun birçok ihtiyacını karşılayacak savunma sanayi fabrikaları kurulmuştur. Türk hava kurumu çatısı altında uçak fabrikası açıldı ve üretilen uçaklardan biri İran'a hediye edildi.

Atatürk döneminde askeri eğitimin zamanın gereğine cevap verecek şekilde dizayn edilmesi için bir dizi çalışma yapıldı. Köhnemiş ve çağdışı kalmış sistemin revize edilebilmesi için o günkü şartlar çerçevesinde büyük bir emek ortaya koymuştur.

Atatürk dönemi için birçok şeyi iki cümle ile özetleyebiliriz. Birincisi; Atatürk, Türk siyasetini de Türk askeriyesini de yabancı müdahalelerden uzak tutabilmeyi kırmızı çizgi olarak görüyor ve bunun için büyük bir çaba gösteriyordu. İkincisi; Ordunun iç siyasetten uzak tutulması ve siyaset üstü bir kurum olmasını da hayati bir kural

olarak ortaya koyup hukuki bir zemine oturtmaya çalışmıştı.

İsmet İnönü dönemi (1938-1950) Türk- Amerikan askeri ilişkileri

Atatürk'ün 1938'deki vefatı ve 1939 yılında II. Dünya Savaşının başlaması üzerine Türkiye, Batı (özelde Amerika) ile siyasi ve askeri yönden bulunma çabaları hızlandı. Dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Türk Kurtuluş Mücadelesinin iki numaralı komutanı olan askeri bir paşa (general) olması dolayısıyla onun verdiği her siyasi karar aynı zamanda askeri bir karardı da.

II. Dünya savaşında genel olarak tarafsızlığı seçmiş olan Türkiye birçok araştırmacıya göre örtülü bir şekilde SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'ne karşı Almanya'ya destek veriyordu. Ancak gerek İngiltere, Fransa ve Amerika'nın baskıları ve gerekse SSCB'nin Almanya karşısında zafere doğru yürümesi Türkiye'yi çok hızlı bir şekilde Amerika'ya yanaşmaya itti.

Atatürk'ün ölümünün hemen ardından Amerika ile ilişkilerin kapıları aralandı. 1 Nisan 1939 da imzalanan ticaret anlaşmasını 23 Şubat 1945'te imzalanan yardım anlaşması izledi. 27 Şubat 1946 da kredi anlaşması imzalandı. 1947'de askeri işbirliği anlaşması ile de ilişki perçinlendi ve bağlayıcı hale geldi. Bu anlaşma ile Amerika II. Dünya Savaşı sonunda elinde kalan silahlardan Türkiye'ye satıyor; bunların kurulum, kullanım, bakım ve tamiri için her türlü uzmanın ordugahlara girme hakkını elde ediyordu. Ayrıca Amerika'ya Türkiye'de kendi hukuki şartlarında gayrimenkul edinebilmesinin de kapıları ardına kadar açıyordu.

Sosyal, siyasi ve askeri olarak devleti doğru yönetemeyen Cumhuriyet Halk Partisi, parti içerisindeki muhafazakarların 1945'te ayrılıp Demokrat Parti adıyla (İslamcı-milliyetçi-demokratik) yeni bir parti kurmaları ile ayakta / iktidarda kalabilmek için daha çok Amerika'ya tutunma ihtiyacı hissediyordu. İsmet İnönü liderliğindeki CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) kuruluş felsefesi ile taban tabana zıt bir noktaya savrulmuş nihayetinde 11 Mayıs 1950'de NATO üyeliği için başvurdu.

İsmet İnönü'nün kendisi ve çevresi bir kısım sıkıntılara rağmen Türkiye'nin II. Dünya savaşına sokmamış olmakla onur duyuyorlar. Yalın bir şekilde baktığımızda hakikaten büyük bir başarı olarak görülebilecek bu durum, esasında Türkiye için en az savaş kadar büyük bir yıkım ve esaret getirmiştir. Savaşı ve savaş sonunda açığa çıkan dünya dengesini okuyamama yüzünden ülkeyi adım adım Amerikan müstemlekesine dönüştürecek sürecin kapıları büyük bir cüret ve öngörüsüzlük ile sonuna kadar açılmıştır. 1939-1950 yılları arasında imzalanan anlaşma ve verilen imtiyazlar, Türk Ordusunun bir müddet sonra Amerika açısından "ileri karakol" olarak görülmesinin ilk ve en temel dayanakları olmuştur.

Emperyalizme meydan okuyarak Atatürk eliyle açığa çıkmış CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), iktidardan düştüğü 1950 sonrasında NATO üyeliği, Amerika'ya üs verilmesi, Kore'ye asker gönderilmesi gibi en kritik askeri dönüm noktalarına ontolojik olarak itiraz etmemiştir.

Menderes dönemi (1959-1960) Türk- Amerikan askeri ilişkileri

İslamcı, milliyetçi, demokratik, merkez sağ olarak tanımlanan ve kendinden sonra Türkiye'de kurulan tüm sağ (milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı) partilerin ana nüvesini oluşturan Demokrat Parti (Menderes) döneminde Türk Ordusu, Amerikan'ın ileri karakolu durumuna düşmüştür.

Amerika'nın gözüne girerek NATO'ya üye olabilmek için önce SSCB destekli Kuzey Kore ile ABD destekli Güney Kore savaşına asker gönderildi. 1950 Ağustos'unda NATO'ya 2. kez başvuru yapıldı. Türkiye Eylül 1951'de NATO'ya kabul edildi.

Türkiye, NATO üyeliği bağlamında beş temel anlaşma imzalamıştır; NATO-SOFA (NATO Kuvvetleri) Statüsü Anlaşması, Türkiye'deki Amerikan Kuvvetlerinin Statüsü Anlaşması, Türkiye'ye Yardım Anlaşması, Askeri Teşebbüsler Anlaşması, Türkiye-ABD Çiğli/İzmir Havaalanı Kullanım Anlaşması.

Bu anlaşmalar bundan sonraki tüm dönemlerde (inişler çıkışlar, krizler, yakınlaşmalar ve uzaklaşmalar... ne olursa olsun) bağlayıcı ve belirleyici olmuştur. Bugünde siyasi olarak olduğu gibi askeri ilişkilerin çerçevesini yine bu anlaşmalar belirlemektedir. Anlaşmalar ile Amerika hem Türkiye'de üs ve hareket serbestisi gibi eşsiz kazanımlar elde etmiş hem de eğitim ve işbirliği adı altında ordugahların her noktasına kadar girebilmiştir. Ayrıca yine eğitim ve işbirliği kapsamında subayların kurmay eğitimleri ya da tecrübe eğitimleri Amerika' da ya da NATO'nun diğer karargahlarında yapılmaya başlanmıştır. Amerika artık her Türk subayı gözetleyebiliyor, röntgenini çekebiliyordu. Amerika'nın askeri kazanımları bununla da sınırlı değildi. Doktrin ve eğitim metodu olarak da askeri okullara sızma imkanını elde etti.

Amerika'nın bizzat kendisi ya da NATO eliyle kazandığı kazanımlar ya da sahaya sürdüğü projeler sadece bu kadar da değildi. Birçok kaynakta, Türkiye'de ilk Gladyo (kontrgerilla) şubesinin NATO üyeliğiyle eş zamanlı olarak 4 Nisan 1952'de açıldığı ve (daha sonra albay olarak 27 Mayıs Askeri Darbesinde, 1965'ten sonra da öldüğü 1994 yılına kadar Türk siyasi hayatında önemli bir aktör olan) Alparslan Türkeş'in de katkılarıyla kurulduğu belirtilmektedir. Ankara'da kurulan kontrgerilla karargahının adı "Seferberlik Tetkik Kurulu"ydü. Kuruluş amacı

“düşman kuvvetlerinin saldırısı ve yurdun bazı bölümlerini ele geçirmeleri halinde düşman kuvvetlerine karşı gayri nizami savaşa girecek mukavemet grupları örgütlemek” olarak açıklanmıştı. “Düşmanın” kim olduğu belliydi. Sistemi tehdit edenler, o gün için başta sosyalistler ve komünistler olmak üzere anti Amerikancı, antiemperyalist her kim varsa baş düşmandı. Sözü edilen birliklerin eğitilmesi için Amerika’dan hocalar getirildi ve ABD’ye subaylar yollandı.

1965 yılında seferberlik Tetkik Kurulu yeniden yapılandırıldı ve adı “Özel Harp Dairesi” olarak değişti. 1990’larda bir kez daha yapılandırılan örgüt bu seferde “Özel Kuvvetler Komutanlığı (ÖKK)” adını aldı.

Bu ordu içindeki ordunun adı Türkiye tarihindeki tüm karanlık olaylarda ilk sıraya yazıldı. Türkiye’de sermayenin el değiştirdiği Rum vatandaşlara dönük 6-7 Eylül 1955 olayları, 1 Mayıs 1977 Taksim Katliamı, Maraş Katliamı (1978), Malatya Katliamı (1978), Çorum Katliamı (1980) ve Sivas Katliamı (1993) olayları ile pek çok faili meçhul cinayette bu kontrgerilla örgütü doğal şüpheli olarak görülmüştür. Yukarıda zikredilen olayların ilki (6-7 Eylül olayları) Rum vatandaşlara diğerlerinin tümü Alevi ve Sosyalist gruplara karşı işlenmiş cinayetlerdir.

Amerika’nın kazanımları bu noktada da durmamıştır. Amerika’ya hükümetin talebi ile olağanüstü durumlarda Türkiye’ye müdahale hakkının da verildiğini bilgisi ancak Sosyalist TİP / Türkiye İşçi Partisi milletvekili Mehmet Ali AYBAR’ın 1963 sonrası TBMM’de yaptığı konuşmalardan sonra açığa çıkmıştır.

ABD ve NATO ile yapılan askeri anlaşmaların her birinin bir de gizli protokolü vardır. Anlaşmaların gizli protokolleri hiçbir zaman kamuoyuna açıklanmamıştır. Anlaşmaların esas metinleri bile çoğu zaman TBMM’ne onay için getirilmemiş ve kamuoyuna saklanmıştır.

1947 Askeri anlaşması ile derinlik ve bağlayıcılık kazanmaya başlayan Türk-Amerikan askeri ilişkileri 1950-1060 Demokrat Parti döneminde gönüllü bir esarete dönüşmüştür. Amerika, Türk ordusunun subay eğitiminden karargah eğitimine, donanımdan teşkilatlanmaya tüm kılcak damarlara ulaşmış etki bırakacak geniş imtiyazlar elde etmiştir. Bu dönemde Amerika elde ettiği imtiyazlar, yürüttüğü projeler ile Türk askeriyesi üzerinde uzun süreli etkinlik kuracak yol ve imkanlar edinmiştir. Amerika bu dönemde elde ettiği imtiyazlar ve yürüttüğü projeler sayesinde özellikle 1964’den sonra ilişkilerin ciddi sarsıntılar geçirip farklı evrimleşmeler yaşamış olmasına rağmen Türk ordusunun gerek NATO ve gerekse ikili düzeyde Amerika ile olan ilişki ve bağımlı her daim canlı ve etkin tutmayı başarmıştır. Buna karşın şöyle bir gerçeklikte o gün bugündür varlığını korumaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin olduğu gibi Türk askeriyesinin de kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’tür. Mustafa Kemal’in kendine özgü bağımsızlıkçı, özgürlükçü, inkılapçı (ve kendisine has şekli ile) antiemperyalist düşünce ve duyguları Türk askeriyesi içerisinde tüm zamanlarda bir gelenek olarak o ya da bu çapta varlığını korumuştur, korumaktadır. 1950’lerden günümüze Türk ordusunun bağımsızlığını, Avrasyacılığı savunanlar, NATO’ya ve ABD’ye eleştiri getirenlerin neredeyse tümü kendisini “Kemalizm” ile ifade etmektedir.

1960-1980 arası Türk-Amerikan askeri ilişkileri

27 Mayıs 1960 askeri darbesi

Amerikan hibe ve kredileri, II. Dünya Savaşı yıllarında hazinede biriktirilmiş 200 ton kadar altın ve diğer etkenlerle 1950 Mayısında tatlı bir hayal olarak başlayan Demokrat Parti dönemi 1960’a gelindiğinde bir kâbusa dönüşmüştü. Hazine tamtakırdı. En küçük ödemeler için bile Amerika’dan kredi isteniyordu. CENTO (Bağdat Paketi) dolayısıyla Arap ülkeleri ile ilişkiler gerginliğin üst noktasındaydı. Hükümet son bir can havlı ile SSCB ile iyi ilişkiler kurup anlaşmak için ciddi girişimler başlattı. Ancak bu sırada sokaklar hareketlenmiş ve özellikle İstanbul’da öğrenci hareketleri başlamıştı. Hükümet aleyhtarlığı birçok noktada Amerikan aleyhtarlığını da körüklüyordu. Demokrat Parti bütün propagandalarında, CHP’nin (Cumhuriyet Halk Partisi) Türk-Amerikan dostluğunu yıkmak istediğini ileri sürüyordu. DP, CHP’yi Amerikan aleyhtarlığı ile itham etmek suretiyle, Amerika’nın sempatisini kazanmak istiyordu. Siyasi görünüm bu halde iken 27 Mayıs 1960’da askeri darbe oldu. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi hem cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesi olması dolayısıyla ilktir ve hem de o zamana kadar Türk siyasetinde örtülü ve dolaylı olan “ordu” faktörünü belirgin ve başrol yapması dolayısıyla da başlangıçtır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesini bazı araştırmacı ve uzmanlar Amerikan karşıtı olarak tanımlamış ve övmüşlerdir. Buna karşın Türkiye’de o dönem antiemperyalist ve anti Amerikancı söylem ve eylemlerin sahip ve yönlendiricisi olan sol fraksiyonlar ve özellikle de sosyalistler tüm zamanlarda darbenin “Amerikancı” olduğunu ve yükselen antiemperyalist dalganın kırılması için gerçekleştirildiğini dile getirmişlerdir.

Darbeciler 1 numaralı bildiriye NATO ve CENTO’ya bağlı kalacaklarını deklare ettiler. Daha sonra cumhurbaşkanı olacak olan darbecilerin lideri Emekli Orgeneral Cemal Gürsel, darbenin hemen ertesi günü (28 Mayıs 1960) Genel Kurmay Başkanlığı Karargahı’nda Amerikan büyükelçisi Fletcher Waren ile yaptığı görüşmede hem NATO ve hem de ABD ile olan müttefiklik ve dostluk ilişkilerine sadık ve bağlı olduklarını söylemiştir. Henüz bu ilk görüşmede Gürsel bir de istekte bulunmuştu. Gürsel, 1 Haziran 1960’da, (yani darbeden 3 gün sonra) askeri ve sivil memurların maaşlarının verilmesi gerektiğini, halbuki elde sadece 23 milyon lira bulunduğunu bildirmiş ve Amerika’dan maaşlar için 180 milyon liralık bir yardım istenmiştir. Dönemin ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower 11 Haziran

1960 günü (darbeden 14 gün sonra) başkan Gürsel'e bir mesaj göndermiş, "NATO ve CENTO'ya bağlılıklarında dolay" tebrik etmişti.

Darbeciler kurdukları Milli Birlik Komitesi eliyle yeni bir anayasa hazırladılar. 9 Temmuz 1961'de halkoyundan geçirilen anayasa ile TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olmak üzere iki farklı meclis olarak yapılandırıldı. Bir kısmı atama yolu ile kısmı seçim yolu ile gelen senatörlerden kurulu olan Senato TBMM'nin üst kanadı idi. Milli Birlik Komitesi ayrıca darbenin lideri olan Cemal Gürsel'i de cumhurbaşkanı seçtirmeyi başarmıştı.

Darbenin ardından yaşanan en kayda değer olaylardan biri de Türk Kamuoyunda kısaca Eminsü Olayı (Emekli İnkılap Subayları Olayı)'dır. Darbeciler aşırı yığılma ve hiyerarşinin kontrol edilemezliğini sebep göstererek 235'i general 5.000 subayı emekliye sevk ederek büyük bir tasfiye gerçekleştirdiler.

Yıllar sonra açıklanan Amerikan Dışişleri Bakanlığı belgelerine göre, 13 Temmuz 1960 günü Amerikan Büyükelçisi Waren ile görüşen Cemal Gürsel "ordu da yapılacak tasfiye için 100 milyon liraya ihtiyaç duyduğunu söylemiş ve bu paranın Amerika tarafından sağlanmasını" istemiştir. Bu istek dönemin NATO Başkomutanı General Lauris Norstad'ın 25 Temmuz 1960'da Ankara'yı ziyaretinden hemen sonra (10 milyon dolar olarak) yerine getirilmiştir. Tasfiye için gerekli finansman kaynağını temin eden Milli Birlik Komitesi, belli bir süreç içinde 235 general ve 5.000 subayı tasfiye etmiştir. NATO başkomutanının planlaması ve ABD yardım parası ile emekli (tasfiye) edilenlerin kimler olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerekir. İster sağ cenahtan ister sol cenahtan olsun anti Amerikancılar, tam bağımsızlıklar, Kemalistler tasfiye edilmiştir.

27 Mayıs darbesinin yazdıkları anayasa ve kurdukları düzen 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar devam etmiştir. 1961 askeri anayasa ve düzeni yine bir askeri yönetim tarafından 1982'de güncellenmiştir.

İlk Türk - Amerikan askeri/siyasi krizler

1960'ın Mayıs ayında bir Amerikan Lockheed U-2 casus uçağı Rusya toprakları üzerinde SSCB tarafından düşürülür. Uçağın Türkiye'den kalktığı belirlenir. Fakat hiçbir Türk askeri veya sivil yetkilinin bu durumdan haberi olmadığı açığa çıkar.

1962 yılında SSCB'nin Küba'ya "Jüpiter füzeleri" yerleştirdiğinin açığa çıkması ile başka bir ABD-SSCB krizi patlar. Amerikan Başkanı Kennedy ile SSCB Başkanı Kruşçev arasında yapılan görüşmelerde SSCB Türkiye'de ki Jüpiter füzelerinin de sökülmesini şart koşar. Böylece Türk hükümeti, kamuoyu ve askeriyesi Türkiye'ye Jüpiter füzeleri yerleştirilmiş olduğunu öğrenir.

Bu iki olay Amerika'nın Türkiye'yi bırakın NATO ya da diğer bölgelerdeki eylemlerinden Türkiye'deki askeri faaliyetlerinden bile haberdar etmediğini açığa çıkarttı. Amerika, Türkiye'yi Türkiye'de bile bypass ediyor ve Anadolu'yu cehennem çevirebilecek savaşları tetikleyebilecek eylemlerden kaçınıyordu. Bu olaylar Türk tarafında tam anlamı ile bir hayal kırıklığına yol açtı. Ancak henüz bu hayal kırıklığının şoku atlatılmadan "Johnson Mektubu Krizi" patladı.

Johnson Mektubu, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Lyndan B. Johnson tarafından Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye 5 Haziran 1964 tarihinde gönderilen, Türkiye'nin Kıbrıs'a bir askeri müdahalesini önlemek amacı ile yazılmış mektuptur. Mektup hem hükümetine ve hem de Türk milletine ağır tahkir ve tehdit içermektedir. Varlığı ilk günden bilinen mektubun kamuoyuna resmen açıklanması 1966'da olmuştur.

Türkiye'de Türk-Amerikan ilişkileri üzerine çalışan tüm araştırmacılar ve uzmanlar tarafından Johnson Mektubu, Türk-Amerikan ilişkilerinde ilk pürüz ve aynı zamanda tarihi bir kırılma olarak ele alınmıştır. Mesela "Türkiye-ABD ilişkilerinin Psikolojisi" kitabında Mücahit Gültekin, 1947-1964 dönemini "Gönüllülük", 1964-1980 dönemini "Bağımlılık" olarak tasniflemiştir. Fahir Armaoğlu "Türk- Amerikan İlişkileri" kitabında 1947-1964 arasını "Tam İttifak", 1964-1974 arasını "İttifakın Sarsılması", 1974-1991 arasını "Krizler Dönemi" ve 1991-1997 arasını "Aktüel Dönem" olarak tanımlanmıştır.

Johnson Mektubu krizi sırasında daha sonra cumhurbaşkanlığı da yapacak olan dönemin Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın "tabi ki adamları (ABD'yi) dikkate alacağız, donumuza kadar onlar veriyor!" cümlesi o dönem Türk ordusu üzerinde Amerikan nüfuzunun ne raddeye vardığının bir delili olarak tarihteki yerini almıştır. Kendisi Türk Kurtuluş mücadelesinin ikinci adamı olan fakat ABD nüfuzunun ilk kapılarını da açan kişi olan Başbakan İsmet İnönü'nün ise "sol, Kemalist, bağımsızlıklar" damarı açığa çıkmıştı. İnönü diplomatik bir dille Amerika'ya ilk karşı koyuş ve ilk tehdidi dillendirmişti; "Yeni bir dünya düzeni kurulur ve Türkiye de bu düzende yerini alır". Ancak İnönü Hükümeti bütçesinin onaylanmaması üzerine 20 Şubat 1965'te istifa etmek zorunda kaldı.

Art arda gelen krizler ve Marksizm'in dünyadaki yükselişine paralel olarak 1965 sonrası gittikçe büyüyen antiemperyalist, anti Amerikancı dalga, Türkiye'de özellikle İstanbul ve Ankara'da öğrenci olayları ile eylemsel bir boyut alıyordu. TİP (Türkiye İşçi Partisi)'nin köklü antiemperyalist duruşu ve muhalefeti birçok örtülü ve gizli bilginin halka ulaşmasını sağladı. Hem siyaset hem de ordu büyük bir zan ve baskı altındaydı. Baskı ve muhalefeti dengelemek için tüm ikili anlaşmaların hukuka uygun olarak yeniden ele alınmasına karar verildi. Amerika ile daha

önce yapılmış bütün gizli anlaşmalar revize edilerek 3 Temmuz 1969'da OSİA (Ortak Savunma İşbirliği Anlaşması) ile tek çatı altına toplandı. Değişen sadece şekildi, içerik farklı cümlelerle aynı kalmıştı. Bunun en büyük delili ise OSİA'nın da esas bölümlerini kamuoyuna açıklanmamış olmasıdır.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası (Darbesi)

12 Mart 1971'de Genelkurmay Başkanı önderliğinde kuvvet komutanları Cumhurbaşkanı ve Başbakanı Muhtıra vererek örtülü bir darbe gerçekleştirdiler. Muhtıra ile seçilmiş hükümet istifa etti ve atama yolu ile göreve gelen Nihat Erim başbakanlığında bir geçiş hükümeti kuruldu.

Sol çevrelerin daha ilk günden dillendirdiği iddia bugün açığa çıkan belge ve bilgiler ışığında kesinleşmiş bir bilgiye dönmüştür: 12 Mart Muhtırası'nın arkasında Amerika vardır. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın döneme ait gizliliği kaldırarak kamuoyuna açıklanmış olan belgelerinde başkan Richard Nixon, Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger ve Dışişleri Bakanı William Rogers arasında yapılan yazışmalarda Amerikan hükümetinin 12 Mart Askeri Muhtırasını önceden bildiğini ortaya koymuştur. Yine aynı belgeler muhtıradan 2 gün önce (10 Mart 1971) Genel Kurmay Karargahında yapılan 8 saatlik toplantının detayları ile Amerika tarafından bilindiği belgelendirilmiştir. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil anılarında "12 Mart Askeri Muhtırasının ardında CIA vardır" diyerek 12 Mart Muhtırası (Darbesi)'nin ardında Amerika'nın olduğunu açıkça ifade etmiştir. Çağlayangil, 1976'da Politika Gazetesinde verdiği mülakatta "12 Mart'ta CIA vardır. Türkiye kendi istihbaratını geliştirmek için ABD ve İsrail istihbaratıyla organik ilişki içerisindeydi. CIA, MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) içine sızmıştı" diyerek muhtırayı CIA'nın planladığını söylemiştir.

Başkan Nixon'a 13 Mart 1971 gününe dair, günlük brifing veren Kissinger, Türkiye'de hükümetin istifa ettirildiğini söyledi. Buna karşılık Nixon, Kissinger'a "Bu bizim lehimize mi?" diye sordu. Kissinger'ın cevabı netti "evet!" Yapbozun son parçası olarak ta şu bilgiyi paylaşmak yararlı olacaktır. Muhtıra sonrası kurulan Nihat Erim hükümetinin biri dünya bankası bürokratu (Atilla Karaosmanoğlu) biri emekli General (Sadi Koçaş) olan iki Başbakan Yardımcısı Amerika'dan gönderilmişti.

12 Mart Askeri Muhtırası üzerine Türkiye'de (özellikle akademik çevreler olmak üzere) çalışan araştırmacı ve uzmanların neredeyse tamamı 12 Mart Askeri Muhtırasını "haşhaş ekimi yasağı" ile ilişkilendirerek izah etmiştir. Tıp başta olmak üzere bir dizi endüstriyel alanda stratejik bir tarım ürünü olan "afyon / haşhaş"ın o gün için dünyada en önemli üreticilerinden biri Türkiye idi. Amerika, uyuşturucu üretimi ve Amerikan gençliğinin kötü durumunu bahane ederek "afyon" üretim, işlem ve pazarlamasında tekel olmak için BM'yi de işin içine katarak büyük bir propaganda ve proje yürütüyordu.

Amerika "afyon / haşhaş"ın en büyük üreticilerinden biri olan Türkiye'ye de yoğun bir baskı uyguluyordu. Türkiye'de de geniş bir halk kitlesinin geçimi afyon / haşhaş tarımına bağlı olduğundan hükümetler yasağı yaklaşmıyordu. Fakat 12 Mart Askeri Muhtırası sonrası göreve başlayan Nihat Erim hükümeti darbenin güç ve etkisi ile Temmuz 1971'de ABD'nin istediğini yerine getirdi ve Türkiye'de haşhaş ekimini yasakladı.

Haşhaş krizinin varlığı bir gerçek olmakla birlikte bu mesele ne kadar büyük olursa olsun 12 Mart Askeri Muhtırasının ana nedeni olmayı hak ettiği kanaatinde olmayan küçük bir topluluk da vardır. Bu grup, Türkiye'de 1960'lı yılların başlarında başlayıp sonlarında zirve yapmış olan antiemperyalist, anti Amerikancı dalganın kırılması, sindirilmesi ve baskılanması için 12 Mart Muhtırasının gerçekleştirildiği görüşündedir. 12 Mart Muhtırasının "haşhaş" sorunu ile izah edilmesi de muhtıranın devamı olarak bir CIA projesidir. Darbenin esas nedeninin gizlenerek dikkatlerin o noktaya yönelmesini engellemek istemişlerdir, istiyorlar. Böylece esas neden ve esas mağdurlar toplum vicdanında asla yer bulamazken sahte nedenler ve sahte mağdurlar yaratarak kamuoyu ve toplum vicdanının bu yöne doğru kanalize edilmesi sağlanmıştır. Bu durum darbenin (muhtıranın) uzantısı olarak özenle hazırlanmış bir toplum mühendisliği projesidir.

Sol fraksiyonlar, Kemalistler ve ulusalcılar 1960 başlarından bu yana antiemperyalist anti Amerikancı görüş ve eylemleri omuzlamışlar nihayetinde 1969'da "Altıncı Filo protestoları" ile bu dalgayı zirveye çıkartmışlardı. İlk kez bir NATO ülkesinin sokakları "Kahrolsun Amerika!" sloganları ile inliyordu. Olaylar en nihayetinde İstanbul'da Amerikan askerlerinin denize dökülmesine kadar ilerlemişti. Amerika hem bir yandan antiemperyalist, anti Amerikancı dalganın büyüyüp Anadolu'ya yayılmasından bir yandan da sol fraksiyonların SSCB ile olan fikri yakınlık ve bağlılıklarından büyük endişe duyuyordu.

1969 yılı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde uzman ve araştırmacıların kahir ekseriyetinin sırt dönüp, göz kapayıp dudak büktükleri tarihi değere sahip bir başka olaya da sahne olmuştu. Amerikancılığı içselleştirmiş parti politikası haline dönüştürmüş Demokrat Parti (DP) ve devamı olan Adalet Partisi (AP) tarafından domine edilen muhafazakar topluma hitap eden, ancak antiemperyalist, anti Amerikancı ve antisyonist siyasi bir kişilik olan Necmettin Erbakan üç arkadaşı ile birlikte bağımsız olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine girmeyi başarmışlardı. Erbakan Türkiye'de sağ (muhafazakar, İslamcı, milliyetçi) kitlelere ülke ve dünya olaylarını Amerika-İsrail (emperyalizm - siyonizm) üzerinden okumayı öğütleyen, öğreten ilk siyasi kişiliktir.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ile hükümeti kuklalar eliyle devralmış olan askeri yönetim, Necmettin Erbakan'ın henüz 4. ayında olan Milli Nizam Partisi'ni 20 Mayıs 1971'de kapattı. Kapatma gerekçesi olarak "laik devlet niteliğinin ve Atatürk Devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı olduğu"nu açıkladı. Milli Nizam Partisi'nin kapatılması İslamcı antiemperyalist anti Amerikancı dalganın kırılmasını amaçlıyordu. Gerekçesi ise İslamcı antiemperyalist anti Amerikancı akım ve örgütler ile özü itibariyle antiemperyalist bir akım olan Kemalistlerin karşı karşıya getirilmesini sağlayacak çok zekice kurgulanmış bir proje idi.

12 Mart Muhtırasının henüz üçüncü gününde Türk gençliği arasında antiemperyalizm ve anti Amerikancılığın sembol ve idol ismi (Alevi, Marksist öğrenci lideri) Deniz Gezmiş hakkında yakalama kararı çıkarıldı. Gezmiş, 16 Mart 1971'de (darbenin 4. Gününde) Sivas'ta yakalanarak tutuklandı. Filistin davası ile de çok yakından ilgilenen Deniz Gezmiş FHKC (Filistin Halk Kurtuluş Cephesi)'nin Amman'daki kamplarında "Muhammed Ali" kod adıyla gerilla eğitimi almıştı. İsrail'i Amerika'nın ileri karakolu olarak tanımlıyor ve özgür Filistin için çalışıyordu. Gezmiş ve iki arkadaşı (Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan) 16 Temmuz 1971'de başlayan mahkeme tarafından 9 Ekim 1971'de idama mahkum edildiler. İdamlar 6 Mayıs 1972'de infaz edildi.

Daha sonra uzun süre CIA'nın Ortadoğu Masası Şefliğini yapacak olan dönemin ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger'ın 13 Mart 1971'de Başkan Richard Nixon'a dediği gibi "12 Mart Muhtırası ile Türkiye deki ağır Amerikan karşıtı hava kısa sürede dağılmıştı". Hem İslamcı hem de Sol kanat gerektiği gibi hırpalanmış ve üstelik birbirlerine karşı hale dönüştürülmüştü.

CHP-MSP koalisyon hükümeti

Necmettin Erbakan 1972 yılında kapatılan Milli Nizam Partisi'nin yerine Milli Selamet Partisi'ni kurmuştu MSP girdiği ilk seçimde (1973 Ekim) TBMM'ye 48 milletvekili ile girmeyi başarmıştı. 1974 yılında şartlar "sol, Kemalist, sosyal demokrat" Cumhuriyet Halk Partisi (Bülent Ecevit) ile "İslamcı, ümmetçi, muhafazakar" Milli Selamet Partisi (Necmettin Erbakan)'in koalisyon yapmasını gerektirdi.

9 ay iktidarda kalan CHP-MSP Koalisyon Hükümeti Türkiye için tarihi denebilecek bir dizi gelişmeye imza atmıştı. Hükümet 12 Nisan 1974'de askeri yönetim tarafından 1971'de konulan "afyon / haşhaş" ekim yasağını kaldırdı. 20 Temmuz 1974 de Kıbrıs Barış Harekati'nı gerçekleştirdi. Şu an KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) olarak tanımlanan topraklar bu hareket ile kontrol altına alındı. Dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'dı.

Sancar'ın Necmettin Erbakan'a hitaben "Hocam, Allah sizden razı olsun, 13 senedir haysiyeti Makarios (dolaylı olarak Amerika) tarafından rencide edilen bir ordunun komutanıyım. Allah bu günleri de (Kıbrıs Harekati ile Makarios ve arkasındaki güçlere karşı koyuşu kastederek) gösterdi" sözleri Türk ordusunda her zaman açığa çıkmaya müsait ve fırsat kollayan antiemperyalist anti Amerikancı adamların delili olarak tarihteki yerini almıştı. Amerika, özellikle Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger eliyle bölgede iki müttefiki (Yunanistan-Türkiye) iki NATO ülkesini birden kaybetmemek için çok dengeli ve öncelikler gözetilen bir Kıbrıs politikası izlemek ilkesini benimsemiştir. Harekat sırasında Türkiye'ye silah ambargosu koyan Amerika, 5 Şubat 1975'te Türkiye'ye askeri yardımları kesme kararı aldı.

CHP-MSP koalisyonu hükümetten düşmüş yerine MSP'nin de dahil olduğu Süleyman Demirel (AP / Adalet Partisi) başbakanlığındaki dörtlü koalisyon işbaşına gelmişti. Kıbrıs meselesinin Türk toplumu üzerindeki kutsiyeti, MSP'nin Amerikan karşıtlığı ve AP'nin Amerika'ya uzlaşmaya zorlama istek ve ihtiyacı hükümete yeni adımlar atmaya zorunlu hale getirdi. Türkiye 25 Temmuz 1975'te Amerika'ya ait 21 üs ve tesisin Amerika kullanımını kapattı. İncirlik üssü de NATO kullanımı ile sınırlandı. Bu Bakanlar Kurulu Kararnamesi OSIA'nın çöktüğü ve fiili olarak ortadan kalktığı anlamındaydı. 1947'den sonra Türk Amerikan ilişkilerinin en serin aşaması yaşanıyor. 5 binden fazla Amerikan asker ve uzmanı Amerika'ya geri dönmek zorunda kaldı. Karar Türk kamuoyunda Amerikan karşıtlığını bir kez daha yükseltti. Türk gazeteleri ilk kez Amerika aleyhine bu denli sert ve belirgin muhalefet yapıyordu. Dönemin en büyük gazetesi Hürriyet'in 26 Temmuz 1975 tarihli sayısının manşeti şöyleydi: "üstlere el koyduk". Hürriyet imzalı başyazıda şunlar söyleniyordu: "Türkiye için artık Amerika yok. Bizim kiralık toprağımız yoktur, ikili anlaşmaların sona erdiğini dünya bilmek zorundadır. Türkiye'deki tatlı Amerikan Efsanesi köklerinden yıkılmıştır. Amerika artık sevimsiz veya çirkin değil üstelik hain hale gelmiştir".

Türk toplumunda "iman esas"ı hüviyeti kazanmış "bazı değer, ritüel ve olgular" vardır. Ezan, minare, bayrak ve siyasi sınırın bizatihi İslam'ın kendisi olduğu sanısı Türk toplumunun etine kemiğine karışmıştır. Kıbrıs Meselesi, Azerbaycan taraftarlığı, PKK karşıtlığı gibi bir dizi siyasi olayda Türk toplumu açısından kutsiyet kazanmış durumdadır. Siyasi görüş, dini inanç, etnik köken fark etmeksizin toplum çok hızlı ve doğal duygularla bu meseleler etrafında birleşebilmekte ve birlikte hareket edebilmektedir. Toplumun bir yönüyle zaaf bir yanı ile güç ifade eden bu durumunu özellikleri sağ (muhafazakar, İslamcı, milliyetçi) partiler her zaman hamaset ve taassup ile kullanmaktadır. Ancak toplumun bu hassasiyeti gerek siyaset ve gerekse medya için birçok konuda el freni görevi görmektedir. 1974'te Kıbrıs Harekati'nin ardından Türk siyaset ve medyasından yaşanan keskin dönüşlerde yukarıda izah edilen toplumsal hassasiyet ve dayanışmanın yadsınamaz bir payı vardır.

Türkiye'de durum bu ahval üzerine iken 1979 yılında Türkiye'nin doğu komşusu ve İslam dünyasının en köklü iki devletinden biri olan İran'da İslam Devrimi gerçekleşmişti. İslam Devriminin ne olduğu ve ne olacağını eşsiz bilgi, birikim, deneyim ve raporları dolayısıyla en iyi bilen Amerika idi. Hem dünyadaki müesses nizama alternatif hem halka dayalı ve hem de dini bir devrim. Bu Amerika'nın yeryüzünde olmasını isteyeceği en son şeylerin birisiydi. İslam Devrimi'nin gerçekleştiği zaman dilimi Türkiye'de Amerikan karşıtlığının hem sağ hem sol cenahta yükseldiği bir süreçti. Ayrıca Türkiye'de İran İslam Devriminin resmi mezhebi (12 İmamcılık) Şiilik inançlarını benimsemiş ciddi Alevi bir kitle vardı. Ve yine dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Marksizm'in heyecan ve etkisi daralıyordu. Adalet eşitlik ve özgürlük savunusunda bulunan antiemperyalist anti Amerikancı fikir ve topluluklar nereye yaslanacaktı?

Türkiye'nin OSİA'yı fiilen sonlandırdığı 1975 yılı sonrasında Türkiye'de sağ-sol çatışmaları ve toplumsal kaos niteliğinde olan katliamlar yükselen bir trendle tüm toplumu esir almıştı. 34 kişinin öldüğü sol fraksiyonlara dönük 1 Mayıs 1977 Taksim Katliamını Alevi vatandaşlara dönük Nisan 1978 Malatya, Aralık 1978 Maraş ve Temmuz 1980 Çorum katliamları izledi. Bu katliamların işlenişinde "Gladyo"nun; olaylara müdahalede yetersiz ve geç kalma da iç güvenlikten sorumlu "jandarma"nın rolü o günden bugüne tartışılmaya devam etmektedir. O dönem siyasetin güvenlik ile ilgili bir dizi istek ve emrinin ordu tarafından değişik mazeretler ile geri çevrildiği, hükümetin sıkıyönetim isteklerini yersiz bulduğu ve yerine getirmedeği bilinen gerçeklerdendir.

12 Eylül 1980 askeri darbesi

12 Eylül 1980 günü Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in liderliğinde ordu bir kez daha yönetime el koydu. Anayasa ve TBMM feshedildi. İktidardaki Adalet Partisi (Süleyman Demirel), iktidara dışarıdan destek veren Milli Selamet Partisi (Necmettin Erbakan) ile Milliyetçi Hareket Partisi (Alparslan Türkeş) ve muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (Bülent Ecevit) kapatıldı. Liderleri ve önde gelen yöneticileri gözaltına alınarak haklarında siyasi davalar açıldı. Darbeciler, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi ile yönetime hükmettiler. Yeni bir anayasa hazırlayarak halk oyunundan geçirdiler ve darbe lideri Kenan Evren'i Cumhurbaşkanı seçtiler.

Türk kamuoyu ve akademik çevrelerde 12 Eylül askeri darbesinin arkasında Amerika'nın olduğu konusunda tam bir konsensüs vardır. Milli Güvenlik Konseyi üyesi Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya'nın darbeden sadece 1 gün önce (11 Eylül) Amerika'dan dönmüş olması, CIA'nın Türkiye istasyon şefi Paul Henze'nin Başkan Carter'e darbenin hemen ardından iletildiği "bizim oğlanlar Ankara'da darbe yaptılar" bilgi notu darbenin Amerika ile organik ilişkisini ortaya koyan ilk adımlardır. Dönemin ABD Ankara Büyükelçisi Spain'in 12 Eylülün ilk saatlerinde Dışişleri Bakanlığı'na geçtiği belgede "mevcut askeri liderlerin tamamını iyi tanıyoruz. NATO üyeliği başta olmak üzere Türkiye'nin güvenlik ya da dış politika da değişim yapacağı yönünde bir endişe taşımanıza gerek yok" yazıyordu. Amerikan yönetiminden hiçbir zaman 12 Eylül darbesi ve darbecilerine eleştiren bir açıklama yapılmadı. Darbe yönetiminin ilk büyük icraatı darbenin henüz 2. ayında 11 Aralık 1980'de Amerika ile 1975 yılında çöken OSİA'nın (Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşması)'nın yerine yapılan SEİA (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması)'nı yürürlüğe koymak oldu.

SEİA ile beş yıldır Amerikan kullanımına kapalı olan üsler yeniden kullanıma açıldı. Ayrıca Ortadoğu başta olmak üzere tüm Batı Asya için stratejik bir üs olan İncirlik Üssü'nün NATO kapsamı dışında Amerika'nın özel kullanım hak ve yetkisi de geri verildi. OSİA'da olduğu gibi SEİA'da bir dizi gizli protokol içermekteydi. Bunlar hem meclisten (zaten o tarihte mecliste feshedilmiş durumdaydı) ve hem de kamuoyundan saklanmıştır.

12 Eylül Askeri Darbesi Türkiye toplumunun üzerinden bir buldozer gibi geçmiştir. Adalet Bakanlığı'nın resmi rakamlarına göre 650.000 kişi gözaltına alındı. 52.000 kişi tutuklandı. 1.680.000 kişi fişlendi. 14.000 kişi vatandaşlıktan çıkarıldı. Sıkıyönetim mahkemelerinde 110.000 dava açıldı ve toplamda 230.000 kişi farklı suçlardan yargılandı. 171 kişi cezaevlerinde veya sorgudaki işkenceler 14 kişi de açlık grevleri sonucu öldü. 49 kişi idam edildi. 30.000 kişi sakıncalı olduğu iddiası ile işten atıldı. 30.000 kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti. 300 kişi şüpheli şekilde öldü. 937 film sakıncalı bulunarak yasaklandı. 236.707 dernek ve sendikaların faaliyetleri durduruldu. 3.854 öğretmen ve 120 üniversite öğretim görevlisinin işine son verildi. 400 gazeteciye 4.000 yıl hapis istendi. 3 gazeteci faili meçhul olarak öldürüldü. Gazeteler 300 gün yayın yapmadılar.

Darbeciler tüm bu baskı ve sindirme politikaları ve eylemleri sırasında aşırı bir Atatürkçülük ve laiklik vurgusu yapıyorlardı. Ülkede Atatürk için şekilsel bir dizi zorunlu uygulama getirdiler ve her tarafa Atatürk büst ve heykelleri diktiler.

Bu sürecin sonunda Demokrat Parti-Adalet Partisi çizgisinin evrimleşmiş bir şekli olan "İslamcı, muhafazakar, milliyetçi" söylemlere sahip kendini "Liberal Merkez Sağ" olarak tanımlayan Anavatan Partisi, Turgut Özal liderliğinde iktidara geldi. Turgut Özal, darbenin hemen ardından Milli Güvenlik Kurulu tarafından atanan Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Ulusu Hükümetinde Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı idi.

Özal döneminde "İslamcılık" 1950-1960 aşamasından sonra ikinci büyük sıçramasını gerçekleştirdi. Tarikat ve

cemaatlere ön verildi. Toplum dikkati tamamıyla Afganistan cihadı ve Mısır İhvan olaylarına yönlendirildi. Mısır Ezher Üniversitesi ile Suud üniversitelerine öğrenci gönderme trend halinde yükseldi. Kısa zamanda dünyanın en büyük STK'larından biri (birçok yönüyle birincisi) olacak olan “Gülen Cemaati / Hizmet Hareketi” bu dönemde örgütlenmesini tamamladı ve işlerini yoluna koydu. “Gülen Cemaati”nin en temel özelliği Amerika'yı dünyanın sahip ve jandarması olarak görüp onunla bir ve beraber olmanın gerektiğine inanmasıdır. Ayrıca Cemaatin en karşıt olduğu inanç “Şiilik” ve en karşıt olduğu siyasi anlayış ise “İslam inkılabı”dır. Yine daha sonra bölgenin musibeti haline gelecek olan PKK terör örgütü eylemlerine bu dönemde başladı ve devletin hatalı politikaları ile kısa zamanda katlamalı bir şekilde büyüdü, taban edindi. Özal tüm bunları gerçekleştiriyorken darbe lideri Kenan Evren Cumhurbaşkanı idi ve devletin en tepe organı Milli Güvenlik Konseyi salt çoğunluk olarak askerlerden oluşuyordu. Türk aydın, entelektüel, araştırmacı ve uzmanları bir bütün olarak bu süreci iki nedenle izah etmişlerdir. Birincisi, Amerika'nın SSCB'ye karşı Balkanlardan Pakistan'a kadar kurmak istediği “Yeşil Kuşak İlimli İslam Projesi”nin hayata geçirilmesi. İkincisi ise meşhur “24 Ocak Kararları” ile Türk ekonomik sisteminin küresel liberal ekonomik sisteme tamamen entegre edilmesi. Darbeden sonra yaşanan gelişmeler, Amerika'nın bu iki konu ile de ilgilendiği ve önemseyişinin delilidir. Ancak bunca plan-proje bunca sindirme ve ardından Sünni İslamcılığın tavan yaptırılması gerçekten bunlar için miydi?

Amerikan destekli darbelerin en temel özelliklerinden biri darbenin esas nedenlerinin özellikle saklanmasıdır. Eğer darbenin esas nedeni açığa çıkarsa bu mağduriyet toplum vicdanında sempati olarak karşılık bulacaktır. Türk toplumunun sosyolojik olarak en karakteristik özelliklerinden biri mağdurun yanında yer alma eğilimidir. Amerika açısından darbenin esas nedeninin gizli kalması darbenin kendisinden bile önemlidir. Amerika açısından darbenin niçin yapıldığı açığa çıkarsa bunun manası tüm plan ve programın çöp olması demektir.

Darbenin esas nedenini bulmak için görünenin ötesine bakmak gerek. Satır aralarında saklı gerçeği ancak bu şekilde bulabiliriz. 12 Eylül Askeri Darbesi sağ veya sol siyasi görüş fark etmeksizin düşünen, akıl eden, okuyup yazan tüm çevreleri sindirerek ideolojisiz, apolitik bir nesil yetiştirmeyi öncelikli hedef olarak belirlemişti.

Bir yandan da milli ve dini değerler vurgusu ile “Sünni İslamcılık / mezhepçilik”e ön veriyordu. Mısır ve Suud üzerinden akademik selefizmin, Afgan cihadı ve İhvan olayları üzerinden eylemsel selefizmin belirli bir çapta dini çevrelere girmesi için kapılar aralandı. Askeri yönetim Atatürk'ü ilahlaştıran uygulamalar ile de toplumun genelini Atatürk'ten Atatürkçülükten nefret ettiriyor ya da en azından antipati sınırına getiriyordu. Doğal olarak toplum “Kemalizmi / Atatürk'ün felsefesi”ni mevcut uygulamalar zannediyor Atatürk'ün bağımsızlıkçı ve antiemperyalist çizgisinden bihaber olarak yol alıyordu.

Tüm bunlar 11 Şubat 1979 yılında gerçekleşen “İslam Devrimi”nin açığa çıkarttığı düşünsel dalganın bölgenin en önemli ülkesi Türkiye'deki etkinliğini boğmak, eğer boğmak mümkün olmazsa sınırlamak için yürütülmüş bir projeydi.

SEİA (Savunma ve Ekonomik İşbirliği anlaşması)

Türkiye Amerika ilişkileri bugünde 11 Aralık 1980'de yürürlüğe giren SEİA (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) temelinde dayanmaktadır. Anlaşma isminden de anlaşıldığı üzere savunma ve ekonomi temelli olmakla birlikte doğal olarak aynı zamanda siyasal ve sosyal bir anlaşmadır. Başta İncirlik olmak üzere 12 üssün (Sinop, Piriçlik, Yamanlar, Gemlik, Elmadağ, Adana, Samsun, Alemdağ – İstanbul, Kürecik, Belbaşı, Kargaburun) kullanımı Amerika'ya verilmiştir. Bu üslerin bazılarının şu an kapalı olduğuna dair bazı iddialar internet ortamında yayımlanmıştır. Anlaşmada Türkiye'de bulunan Amerikan sivil ve kuvvet (askeri) unsurlarına ve bunların yakınlarına 19 Haziran 1951 tarihli “Kuzey Atlantik Anlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme”nin uygulanacağı karara bağlanmıştır. İlgili sözleşmeye göre Amerikan askerleri ya da sivil unsurlar görev başında işledikleri suçlar dolayısıyla Türkiye'de yargılanamıyor. Görevde olup olmadığını ise bağlı bulunduğu yapının üst Amerikan sorumlusu belirliyor. Anlaşmanın gizli protokolleri hariç kamuoyu ile paylaşılan ve resmi gazetede yayınlanan ana metni, Türk Amerikan orduları arasında eğitim, tatbikat, tedarik, ... konularında bağlayıcı bir dizi karar içermekte. 1990-2020 arasında Türk-Amerikan ilişkileri çok sıkıntılı süreçler geçirmiş olmasına rağmen SEİA her dönem yürürlükte kalmaya ve ana çerçeveyi belirlemeye devam etmiştir.

12 Eylül askeri darbesinden 10 gün sonra (22 Eylül 1980)'de Saddam (Irak) İran'a saldırdı ve 8 yıl sürecek olan İran Irak savaşı başladı Savaş boyunca Amerika SEİA kapsamında üs ve tesisleri Saddam lehine istediği gibi kullandı. Savaş boyunca resmi olarak tarafsız gibi duran Türkiye örtülü olarak Saddam'ın yanında bulunmuştur.